

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.8

DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2218-2025-1-10-2>

М.О. БАЙМУРАТОВ,

*доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії наук,
професор кафедри політичних наук та права
Південноукраїнського національного
педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського,
<https://orcid.org/0000-0002-4131-1070>*

Н.В. БОЧАРОВА,

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри права
Університету ім. Альфреда Нобеля,
<https://orcid.org/0000-0002-9256-9493>*

ГЛОБАЛЬНЕ ЗРОСТАННЯ ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ У СВІТІ: ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ «ПРАВЛІННЯ ЮРИСТОКРАТІЇ»

У статті розглянуті сучасні наукові підходи до проблем «юристократії» в зарубіжній правничій думці, зважаючи на те, що у вітчизняній юридичній науці ця тема не отримала системного наукового аналізу. Підкреслюється, що після Другої світової війни в умовах широкого розповсюдження конституційного судочинства суди відходять від визначеної Г. Кельзенем функції контролю і починають нав'язувати свою інтерпретацію права виконавчим і законодавчим органам влади. Це категорично змінило сутність правової держави, яка перетворилася на юристократію – фактичне правління судей. Концепт юристократії отримав значне розповсюдження в зарубіжній юридичній і політологічній літературі. При цьому необхідно наголосити на тому, що системної і досконало обґрунтованої теорії юристократії не існує, як і загальноовизначеної та чіткої її дефініції. Але профільний термін активно вживається, перш за все, для визначення особливої ролі конституційних судів в сучасній системі влади.

В статті зазначається, що базовий підхід зарубіжних дослідників ґрунтується на твердженні, що юристократія або судова гегемонія породжує новий «розподіл влад», який базується на «зростанні невибраних» і не відповідає традиційним демократичним ідеалам.

Констатується, що вплив конституційних судів розширюється і дедалі більше проникає у повсякденну політику і функціонування суспільства. До кола суддівського розгляду включаються питання загальнодержавної політики (мегаполітики), наприклад, легітимність режиму, державне будівництво, компетенція органів виконавчої влади, виборчі процеси тощо, а також питання політичного протистояння і міжпартійної боротьби. Рішення конституційних судів все частіше стають альтернативою законодавчого процесу і нормотворчій роботі органів виконавчої влади. Судова правотворчість створює нові правила і процедури, що розглядається як свідчення переходу влади від представницької демократії до «правління суддів».

Ключові слова: юристократія, конституційне право, конституційні суди, судовий перегляд, розподіл влад, парламентський суверенітет, демократичне правління.

Постановка проблеми. Тривала конституційна криза у Польщі, яка почалася у 2015 р. у зв'язку із змінами до законодавства про Конституційний трибунал, викликала подальші наукові дискусії в світовій конституціоналістиці щодо сутнос-

ті і ролі конституційного контролю, а також стратегічній спрямованості діяльності сучасних конституційних судів [1]. **Перегляд класичної доктрини конституційного правосуддя, розвиненої Г. Кельзенем** в роботі «Сутність і розвиток конституційного судочинства» [2], розпочався в останні десятиліття минулого століття і призвів до виникнення концепту юристократії, який отримав значне розповсюдження в зарубіжній юридичній і політологічній літературі. При цьому необхідно наголосити на тому, що системної і досконало обґрунтованої теорії юристократії не існує, як і загальновизнаної та чіткої її дефініції. Але профільний термін активно вживається, перш за все, для визначення особливої ролі конституційних судів в сучасній системі публічної влади. **Після Другої світової війни в умовах широкого розповсюдження конституційного судочинства** суди відходять від визначеної Г. Кельзенем функції контролю і починають нав'язувати свою інтерпретацію права виконавчим і законодавчим органам влади. Це фактично сприяло категоричній зміні сутності правової держави, яка перетворилася на юристократію – фактичне правління суддєй. Проблеми нової якості, змістовності та онтологічного контексту державного правління в умовах домінування суддівського розсуду при вирішенні публічних справ обговорюються не тільки на доктринальному рівні, а й вже стають предметом активних суспільних дискусій.

Стан дослідження. На просвітницькому сайті *Quora*, де проходить громадський обмін думками щодо поточних проблем політики і держави, наприклад, є такі позначення юристократії: «це збільшення судової влади за рахунок виконавчої та законодавчої влади», «суди мають набагато більше повноважень щодо урядових рішень і перешкоджання законотворчості», «термін, який використовується для позначення процесу, за допомогою якого відбувається передача влади від законодавчої влади до судів відповідно до того, що визнається новим конституціоналізмом» [3].

Зазвичай системний науковий аналіз феномену юристократії пов'язують з появою у 1995 р. збірника дослідницьких робіт з показовою назвою «Глобальне розширення судової влади. Юдиціалізація (judicialization) політики» [4]. У нарисах видання констатується, що розширення судової влади або юдиціалізація політики стала однією з найважливіших тенденцій конституційного розвитку кінця тисячоліття.

У роботі британського дослідника А. Стоун Світа «Правління із суддями» (2000), яка стала класикою європейської конституціоналістики, висунута теза про те, що на законодавчі процеси у західноєвропейських країнах все більше впливають конституційні суди та дискурсивна практика конституційного винесення рішень. Паралельно з цим звичайна судова система наділила себе широкими правами по судовому нагляду, намагаючись змінити закони, які вважаються неконституційними. Ці явища у сукупності підривають парламентський суверенітет і трансформують саму природу європейського уряду та суспільства, побудованих на принципі поділу влад [5]. **Юристократія або судова гегемонія породжує новий «розподіл влад», який, за словами Ф. Віберта, базується на «зростанні невивірених» і не відповідає традиційним демократичним ідеалам (the challenge to conventional democratic theory)** [6].

Положення про занепад і падіння парламентського суверенітету в умовах посилення конституційного нагляду обґрунтовує відомий американський вчений Том Гінзбург. Він пише: «Ідеал обмеженого правління, або конституціоналізм, суперечить ідеї парламентського суверенітету. Ця напруга особливо очевидна, коли конституціоналізм захищається шляхом судового контролю. Один урядовий орган, не обраний народом, говорить виборному органу, що його воля несумісна з основними прагненнями народу» [7].

Метою статті є висвітлення стану сучасних наукових підходів до проблем «юристократії» в зарубіжній правничій думці, зважаючи на те, що у вітчизняній юридичній науці тема не отримала не тільки системного наукового аналізу, а й належної доктринальної уваги.

Виклад основного матеріалу. При поясненні феномену розповсюдження конституційних судів, у тому числі у так званих нових демократіях останньої третини ХХ століття, аналітики вказують на їх залучення до політичних процесів, які проходять у суспільстві. Так, Т. Гінзбург пише, що нові демократії по всьому світу запровадили конституційні суди для нагляду за функціонуванням демократичної політики. Він стверджує, що, хоча судовий контроль дійсно обмежує уряд, його шукають як вирішення проблеми невизначеності в конституційному дизайні. Політичні дії прийняли системи судового перегляду на основі прав як відповідну форму політичної страховки,

щоб забезпечити себе від можливості втрати політичної влади в майбутньому. Отже, хоча судовий перегляд пов'язаний із глобальним ідеалом верховенства права... конкретна структура інститутів судового перегляду відображає місцеві політичні реалії [8]. **Про пов'язаність конституційного судочинства з політикою** наголошують і автори згаданого вище збірника «Глобальне розширення судової влади. Юдиціалізація (judicialization) політики».

Судове втручання у соціальні, економічні та політичні питання значно зросло в демократичних країнах за останні роки. Зміни були більш драматичними в Європі, де судді були центральними гравцями в низці великих політичних суперечок протягом 1990-х років в Італії, Іспанії та Франції [9].

В літературі з європейського права загальноновизнано, що ідея конституційного судочинства поширилася по всьому європейському правовому простору, а європеїзація сприяла помітному розширенню повноважень третьої гілки влади. Еволюція конституційного судочинства в Європі призвела до того, що поняття конституційного тлумачення стає його визначальною рисою, поряд з судовим переглядом законодавства, розглядом конституційних конфліктів та індивідуальних скарг [10].

На політичному вимірі конституційної юриспруденції наголошується в дослідженні П.М. Хубера «**Конституційні суди і політики в європейському правовому просторі**» [11]. Автор вказує, що зв'язок конституційних судів з політикою є складним і багатограним, включаючи такі фактори, як добір суддів, статус та професійну етику суддів, інституціоналізовані та неформальні контакти учасників конституційного судочинства, вплив громадськості. З порівняльної точки зору, незважаючи на значні відмінності між різними національними державами, конституційні суди загалом діють як своєрідна «структурна опозиція» проти (національного) законодавчого органу та уряду, оскільки вони забезпечують захист прав меншин від демократичної більшості. У процесі європейської інтеграції конституційні суди також виконують конкретне завдання, а саме – захищати (де це необхідно) умови та межі інтеграції своєї держави до Європейського Союзу.

На прикладі досвіду Італії, Німеччини, Франції, Польщі, Канади, Великої Британії простежуються політичні аспекти в діяльності конституційних судів у колективному монографічному дослідженні «Політичне походження конституційних судів» за редакцією Паскуале Паскіно і Франческо Білі [12]. Констатується, що вплив конституційних судів розширюється і **дедалі більше проникає у повсякденну політику і функціонування суспільства. До кола суддівського розгляду** включаються питання загальнодержавної політики (мегаполітики), наприклад, легітимність режиму, державне будівництво, компетенція органів виконавчої влади, виборчі процеси тощо, а також питання політичного протистояння і міжпартійної боротьби. Рішення конституційних судів все частіше стають альтернативою законодавчому процесу і нормотворчій роботі органів виконавчої влади. Судова правотворчість створює нові правила і процедури, що розглядається як свідчення переходу влади від представницької демократії до «правління суддів».

Слід зазначити, що існуюча тенденція звинувачення конституційних судів у порушенні демократичних принципів має своїх противників в академічному середовищі. Європейські конституційні суди розглядаються як носії принципів конституційної демократії і захисники принципів верховенства закону, фундаментальних прав, рівності і людської гідності [13]. Професор Дітер Грімм, вчений зі світовим ім'ям, **особливо наголошує на ролі національних конституційних судів у збереженні національної ідентичності і європейської демократії** [14].

Угорський дослідник професор Бела Покол (суддя Конституційного суду Угорщини 2011-2023 рр.) надав глибокий аналіз змін [15], за допомогою яких первісно обмежені конституційні суди перетворилися у головні органи держав. Шлях до постійно діючих конституційних судів був, **на його думку, створений після Другої світової війни військовою адміністрацією США (Німеччини, Італії)**, щоб обмежити демократію. Пізніше це стало початком юристократичної держави. На наш погляд, не менш контраверсійними є думки професора Б. Покола щодо виділення у системі сучасних форм правління юристократичної форми правління поряд з парламентською і президентською системою.

В цілому дослідження Б. Покола містить глибокий і змістовний доктринальний аналіз сучасних проблем конституційного судочинства, а також цікавий фактичний матеріал щодо діяльності конституційних судів в державах світу. Новаторський характер мають розвідки Б. Покола про «європейську юристократію» і «юристократію ЄС».

Одним із самих впливових і відомих у світовому масштабі досліджень юристократії стала книга професора університету Торонто Р. Гіршла «До юристократії. Витоки та наслідки нового конституціоналізму» [16]. В ній автор рішуче відкидає загальноприйняту точку зору, що конституціоналізація прав і встановлення судового контролю мають прогресивне значення і позитивні наслідки для розподілу влади. Замість цього, він пропонує власні висновки, що виникли у нього на підставі комплексного порівняльного дослідження конституційних процесів у Канаді, Ізраїлі, Новій Зеландії та Південній Африці. Гіршль показує, що тенденція до конституціоналізації навряд чи зумовлена справжньою прихильністю політиків до демократії, соціальної справедливості, або захисту універсальних прав. Посилення конституційного контролю потрібно розуміти більш прозаїчніше, і більш цинічно у функціонально-якісному контексті, – як продукт стратегічної взаємодії між гегемоністськими, але загрозливими політичними елітами, впливовими економічними зацікавленими сторонами та керівниками судових органів. Розширення судових повноважень через конституціоналізацію має обмежений вплив на просування прогресивних уявлень про розподільчу справедливість, але воно має суттєвий трансформаційний вплив на політичний дискурс. Глобальна тенденція до юристократії, як стверджує Р. Гіршль, є частиною більш широкого процесу, у якому політичні та економічні еліти, заявляючи про підтримку демократії та сталого розвитку, намагаються ізолювати формування політики від мінливостей для себе демократичної політики. Ці сенсаційні висновки повністю нівелюють ідеальну картину кельзенівської доктрини конституційного контролю і засвідчують традиційний розрив між великою конституційною теорією та реальною конституційною політикою в світі.

Висновки. Резюмуючи, відмітемо, що в зарубіжній правничій думці наприкінці ХХ століття сформувався концепт юристократії, який зазначив розширення впливу конституційних судів на формування і реалізацію повсякденної політики і функціонування суспільства. До кола суддівського розгляду включаються різнопланові питання загальнодержавної політики (мегаполітики), наприклад, легітимність режиму, державне будівництво, компетенція органів виконавчої влади, виборчі процеси тощо, а також питання політичного протистояння і міжпартійної боротьби. Рішення конституційних судів все частіше стають альтернативою законодавчому процесу і нормотворчій діяльності органів виконавчої влади. Судова правотворчість створює нові правила і процедури, що розглядається як свідчення переходу влади від представницької демократії до «правління суддів». При цьому необхідно наголосити на тому, що системної і досконало обґрунтованої теорії юристократії не існує, як і загально визнаної та чіткої її дефініції. Але профільний термін активно вживається, перш за все, для визначення особливої ролі конституційних судів в сучасній системі влади.

Як зазначають новітні дослідження, глобальна тенденція до юристократії в останні роки зіткнулася з певними проблемами, про що свідчать процеси зниження легітимності вищих судів у Індії та США, кризові явища у конституційних судах Польщі та Угорщини. Це дає привід деяким авторам ставити питання про початок періоду «постюристократії», або кінця епохи «могутніх судів» [17]. Відповіді на ці питання мають дати реальні події подальшого конституційного розвитку і відповідні наукові розвідки.

Список використаних джерел

1. Piekarczyk S. The constitutional crisis in Poland as a negative model of Hans Kelsen's constitutional judiciary idea. *Polish Law Rev.* 2016, vol. 2 (1), pp. 58-72. DOI: 10.5604/24509841.1232096
2. Vinx L, ed. Kelsen on the nature and development of constitutional adjudication. In: *The Guardian of the Constitution: Hans Kelsen and Carl Schmitt on the Limits of Constitutional Law.* Cambridge Studies in Constitutional Law. Cambridge University Press; 2015:22-78. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO_9781316136256
3. Quora. How would you simply explain what Juristocracy is? URL: <https://www.quora.com/How-would-you-simply-explain-what-Juristocracy-is>
4. Neal Tate and Torbjorn Vallinder (eds). *The Global Expansion of Judicial Power, The judicialization of politics.* New York, London: New York University. Press, 1995. 534 p. URL: <https://acervo.enap.gov.br/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=51366>
5. Stone Sweet A. *Governing with Judges: Constitutional Politics in Europe.* Published: 3 February 2000. DOI: <https://doi.org/10.1093/0198297718.001.0001>

6. Vibert F. The rise of the unelected: Democracy and the new separation of powers. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, pp. 55-68. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/rise-of-the-unelected/challenge-to-conventional-democratic-theory/67F8F6CD093F407A5D7A8C78804C495C>
7. Ginsburg T. Introduction: The Decline and Fall of Parliamentary Sovereignty. *Judicial Review in New Democracies: Constitutional Courts in Asian Cases*. Cambridge University Press; 2003, pp. 1-20. URL: https://www.researchgate.net/publication/246593179_Judicial_Review_in_New_Democracies_Constitutional_Courts_in_Asian_Cases
8. Ginsburg T. Why Judicial Review? *Judicial Review in New Democracies: Constitutional Courts in Asian Cases*. Cambridge University Press; 2003, pp. 21-33. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/judicial-review-in-new-democracies/0000FE1406D329B985D16312A18768E7>
9. Guarnieri C., Pederzoli P. **The Power of Judges: A Comparative Study of Courts and Democracy**. Collection: Oxford Scholarship Online. Published online: 22 March 2012. URL: <https://academic.oup.com/book/7687>
10. Villalón P.C. The Evolution of Constitutional Adjudication in Europe. The Max Planck Handbooks in European Public Law. Edited by Armin von Bogdandy, Peter M Huber, and Christoph Grabenwarter, Oxford University Press. 2023. DOI: 10.1093/oso/9780192846693.003.0001
11. Huber P.M, Constitutional Courts and Politics in the European Legal Space. The Max Planck Handbooks in European Public Law. Edited by Armin von Bogdandy, Peter M Huber, and Christoph Grabenwarter, Oxford University Press. 2023. DOI: 10.1093/oso/9780192846693.003.0014
12. The Political Origins of Constitutional Courts: Italy, Germany, France, Poland, Canada, United Kingdom, Edited by Pasquale Pasquino, Francesca Billi. 30 may 2009 Rome, Fondazione Adriano Olivetti. URL: <https://www.fondazioneadrianolivetti.it/wp-content/uploads/2021/03/political-origins.pdf>
13. Komárek J. National constitutional courts in the European constitutional democracy. *International Journal of Constitutional Law*. 2014. № 12 (3), pp. 525-544. URL: https://eprints.lse.ac.uk/59586/7/Komarek_National%20constitutional%20courts.pdf
14. Grimm D. The Role of National Constitutional Courts in European Democracy. Published: June 2017. URL: <https://academic.oup.com/book/10302/chapter-abstract/158035675?redirectedFrom=fulltext>
15. Pokol B. Juristocracy. Trends and Versions. Századvég, 2021. URL: <https://book24.hu/konyv/idegennyelv-457/angol-516/tortenettudomany/juristocracy-e-konyv>
16. Hirschl R. **Towards Juristocracy: The Origins and Consequences of the New Constitutionalism**. Harvard University Press, 2004. 286 p. URL: <https://books.google.com.tr/books?id=Ouq1EAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
17. Daly T.G. Charting a way forward? Post-juristocracy, democratic decay, and the limits of Gardbaum's valuable theory. *International Journal of Constitutional Law*. 2020. №18(4), pp.1474-1482. DOI:10.1093/icon/moaa099

GLOBAL GROWTH OF THE IMPORTANCE OF THE JUDICIARY IN THE WORLD: ON THE QUESTION OF THE ROLE OF THE "RULE OF JURISTOCRACY"

Mykhaylo O. Baymuratov, Doctor of Legal Sciences, Full Professor, Professor of the Department of Political Science and Law, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences (Ukraine).

E-mail: baymuratov@ukr.net

Natalia V. Bocharova, Doctor of Legal Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Law, Alfred Nobel University.

E-mail: olip@duan.edu.ua

DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2218-2025-1-10-2>

The article considers modern scientific approaches to the problems of "juristocracy" in foreign legal thought, given that in domestic legal science the topic has not received a systematic scientific analysis. It is emphasized that after the Second World War, in the conditions of the widespread use of constitutional justice, courts deviate from the control function defined by G. Kelsen and begin to impose

their interpretation of law on the executive and legislative bodies. This categorically changed the essence of the rule of law, which turned into a juristocracy - the actual rule of judges. The concept of juristocracy has received significant distribution in foreign legal and political science literature. It should be emphasized that there is no systematic and thoroughly substantiated theory of juristocracy, as well as a generally recognized clear definition. But the profile term is actively used, first of all, to determine the special role of constitutional courts in the modern system of power.

The article notes that the basic approach of foreign researchers is based on the assertion that juristocracy or judicial hegemony generates a new distribution of powers, which is based on the "growth of the unelected" and does not correspond to traditional democratic ideals. It is stated that the influence of constitutional courts is expanding and increasingly penetrates into everyday politics and the functioning of society. The scope of judicial review includes issues of national policy (megapolitics), for example, the legitimacy of the regime, state building, the competence of executive bodies, electoral processes, etc., as well as issues of political confrontation and inter-party struggle. Decisions of constitutional courts are increasingly becoming an alternative to the legislative process and the rule-making work of executive bodies. Judicial legality creates new rules and procedures, which is seen as evidence of the transition of power from representative democracy to the "rule of judges."

Key words: juristocracy, constitutional law, constitutional courts, judicial review, separation of powers, parliamentary sovereignty, democratic governance

References

1. Piekarczyk S. The constitutional crisis in Poland as a negative model of Hans Kelsen's constitutional judiciary idea. *Polish Law Rev.* 2016, vol. 2 (1), pp. 58-72. DOI: 10.5604/24509841.1232096
2. Vinx L, ed. Kelsen on the nature and development of constitutional adjudication. In: *The Guardian of the Constitution: Hans Kelsen and Carl Schmitt on the Limits of Constitutional Law*. Cambridge Studies in Constitutional Law. Cambridge University Press; 2015:22-78. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO_9781316136256
3. Quora. How would you simply explain what Juristocracy is? Available at: <https://www.quora.com/How-would-you-simply-explain-what-Juristocracy-is>
4. Neal Tate and Torbjorn Vallinder (eds). *The Global Expansion of Judicial Power, The judicialization of politics*. New York, London: New York University. Press, 1995. 534 p. Available at: <https://acervo.enap.gov.br/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=51366>
5. Stone Sweet A. *Governing with Judges: Constitutional Politics in Europe*. Published: 3 February 2000. DOI: <https://doi.org/10.1093/0198297718.001.0001>
6. Vibert F. *The rise of the unelected: Democracy and the new separation of powers*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, pp. 55-68. Available at: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/rise-of-the-unelected/challenge-to-conventional-democratic-theory/67F8F6CD093F407A5D7A8C78804C495C>
7. Ginsburg T. Introduction: The Decline and Fall of Parliamentary Sovereignty. *Judicial Review in New Democracies: Constitutional Courts in Asian Cases*. Cambridge University Press; 2003, pp. 1-20. Available at: https://www.researchgate.net/publication/246593179_Judicial_Review_in_New_Democracies_Constitutional_Courts_in_Asian_Cases
8. Ginsburg T. Why Judicial Review? *Judicial Review in New Democracies: Constitutional Courts in Asian Cases*. Cambridge University Press; 2003, pp. 21-33. Available at: <https://www.cambridge.org/core/books/judicial-review-in-new-democracies/0000FE1406D329B985D16312A18768E7>
9. Guarnieri C., Pederzoli P. *The Power of Judges: A Comparative Study of Courts and Democracy*. Collection: Oxford Scholarship Online. Published online: 22 March 2012. Available at: <https://academic.oup.com/book/7687>
10. Villalón P.C. The Evolution of Constitutional Adjudication in Europe. *The Max Planck Handbooks in European Public Law*. Edited by Armin von Bogdandy, Peter M Huber, and Christoph Grabenwarter, Oxford University Press. 2023. DOI: 10.1093/oso/9780192846693.003.0001
11. Huber P.M, *Constitutional Courts and Politics in the European Legal Space*. *The Max Planck Handbooks in European Public Law*. Edited by Armin von Bogdandy, Peter M Huber, and Christoph Grabenwarter, Oxford University Press. 2023. DOI: 10.1093/oso/9780192846693.003.0014

12. The Political Origins of Constitutional Courts: Italy, Germany, France, Poland, Canada, United Kingdom, Edited by Pasquale Pasquino, Francesca Billi. 30 may 2009 Rome, Fondazione Adriano Olivetti. Available at: <https://www.fondazioneadrianolivetti.it/wp-content/uploads/2021/03/political-origins.pdf>

13. Komárek J. National constitutional courts in the European constitutional democracy. *International Journal of Constitutional Law*. 2014. № 12 (3), pp. 525-544. Available at: https://eprints.lse.ac.uk/59586/7/Komarek_National%20constitutional%20courts.pdf

14. Grimm D. The Role of National Constitutional Courts in European Democracy. Published: June 2017. Available at: <https://academic.oup.com/book/10302/chapter-abstract/158035675?redirectedFrom=fulltext>

15. Pokol B. Juristocracy. Trends and Versions. Századvég, 2021. Available at: <https://book24.hu/konyv/idegennyelvu-457/angol-516/tortenettudomany/juristocracy-e-konyv>

16. Hirschl R. **Towards Juristocracy: The Origins and Consequences of the New Constitutionalism**. Harvard University Press, 2004. 286 p. Available at: <https://books.google.com.tr/books?id=Ouq1EAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>

17. Daly T.G. Charting a way forward? Post-juristocracy, democratic decay, and the limits of Gardbaum's valuable theory. *International Journal of Constitutional Law*. 2020. №18(4), pp.1474-1482. DOI:10.1093/icon/moaa099

Одержано 29.05.2025.